

A XIII. kötet tartalma.

XII. cikk az unitarismusról.

	Lap.
Az unitárius vallás törvényesítése Ferencz József	3
Az Isten eszméje unitárius felfogás szerint. Boros Gy.	33
A mi Jézusunk. Boros György	65
Jézus evangeliuma. Csegezi László	97
Egyházunk mozgató erői. Kelemen Albert	129
Az unitáriusok, mint a protestánsok protestánsai: Kanyaró F.	161
Az unitárius theologia irányzata. Boros Gy.	185
Az unitárius vallás tanításának hatása a jellemre. Bedő Albert	218
Az unitarismus a nevelés és közoktatás szolgálatában. Kőváry L.	249
Az unitarismus hatása Magyarországon. Úrmósi Kálmán	281
Az unitarismus hazánkban és a külföldön. Gálfi Lőrincz	313
Eszményünk. Simó János	345

I. Költemények.

Tanítás. Tarcsafalvi Albert	9
Ima. E. Mikes Róza	22
A vilonyai templom tornyára. Végh Mátyás	38
Égő arczat. E. Mikes Róza	43
Benke Maris. Végh Mátyás	83
Krisztus és az arany kenyér. Végh Mátyás	111
Magyar kard.	119
Szeresd anyádat. Dézsi Mihály	139
A mit adsz jó szíveddel add. Végh Mátyás	144
Enyém tied. Józán Miklós	150
Szent Abrahámi Mihály emlékezete. Tarcsafalvi Albert	166
Feleségemhez. Rédiger Géza	191
Hol van az Isten? Tarcsafalvi Albert	252
Az Ur munkásai. Tarcsafalvi Albert	389
A mi örök tűzünk. Murányi Sándor	322
Föl ég felé Tarcsafalvi Albert	229

II. Vallásos és erkölcsi tárgyú közlemények.

Elmélkedés sorsunkról. Fazakas Lajos	18
Unitárius irodalom és Dávid Ferencz egyet. Dézsi Mihály	20
Az öreg asszoy bibliája. Boros György	23
Az Isten eszméje unitárius felfogás szerint. Boros György	33
A vallásos érzélem s ennek nevelése	38, 71.
A papnevelő intézet érdeke. Fazakas Lajos	41
Mi az imádság? Br. P. Horváth Kálmán	105
A hit árán. Boros György	109
Az egy igaz istennek	136
A jövő életben való hit alapja. Fazakas Lajos	141, 175
Az Ur angyalai Deák Miklós	145
Helyes ítélet elve vallásos dolgokban. Józán Miklós	168
Az unitárius vallás előnye	194
Jézus követése (beszéd). Győrfi Ferencz	74
Könyörgés. Brassai	135
Isten.	165
Gyászbeszéd	178
Egy jó pap képe. Brassai	256
A kik nem imádkoznak Br. P. Horváth K.	292, 334, 358
Az Isten az én zászlóm. Rédiger Géza	297

Gyászima. Gálfi Zsigmond	Lap. 329
Egyleti élet	354
Egyházi és iskolai mozgalmak mindenik számban.	
Egyleti élet és munkásság mindenik számban.	

III. Életrajzok és rokon-tárgyuak.

Kanyaró Mihály emlékezete. K. F.	82
Hajós János.	161
Püspökeink a millenium századában. Kövály László	201
Kövály László (arczképpel.)	232
Szász Domokos ev. ref. püspök halála	58
Dávid Ferencz. Boros Gy.	365
Dávid Ferencz emlékezete	365

IV. Vegyes tartalmuak.

Felhívás előfizetésre. Boros György	1
Az új esztendő. B. Gy.	8
Az ének hatása az isteni tiszteletre. Iszlai M.	11
Nők világa. 42, 84, 113, 148, 235, 273, 338.	
A nők szerepe	25
Irodalom 25, 49, 98, 119, 153, 337	
Pályázat	26, 244
A műveltség ismertető jelei. Dr. Brassai	38
Levél Amerikából. Samuel A. Eliot	46
Munka és munkaszünet. Boros Gy.	47
Imádság 56, 139, 166, 236, 258, 300, 257	
Az elpusztult család. Osváth Gábor	56
Hasznos tudnivalók	60, 181
Levelek. Nagy Gergely, Pap Pál	81
A székely népköltészet legszebb virága. Kanyaró F.	117
A Dávid F. E. házi estélye	120
Emléket Brassainak. Ferencz J. Boros Gy.	140, 273
Egy kis Főtanács	151
Régi dolgok	154
Budapesti levél Far.	155
Népiskolai hitoktatásunk kezdéséhez	172
Emléket az agyagfalvi réten	180
Az utolsó előtt	192
Az alföldön	298
Régi dolgok. Végh Mihály	202
Ünnepély Dersen	207
Az aranyosszéki ünnepély	209
A Berde Mózsza lakomán	230
Köri gyűlések	238
A Dávid Ferencz Egylet XIV. közgyűlése	258
Kérdés és felelet	273
Unitárius zsinati bál. Pap Mózes	274
Emlékezzünk	288
Berde, mint költő. Pap Domokos	301
A kereszturi zsinatról. Simó János	302
Kereszturi és tordai gymnasiumaink. Bétai	331
Adatok Berde Mózsza életrajzához. Gál Lajos	332
Női imádságos könyv	335
Vadrózsák a Székelyföldről	367

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára : 4 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Fölvívás előfizetésre.

Az „Unitárius Közlöny“ XII-ik évi folyamára nyitjuk meg az előfizetést. A lap célja annyira ismeretes már, hogy azt nem ismételnünk. Ma a mivelttség fokmérője a lapolvasás. A ki lapot nem járát, elmarad a világtól.

Az „Unitárius Közlöny“ az unitárius világ dolgait közli olvasóival. Sokat nem ígérünk, mert ha egy ívnyi terjedelemben kell mozognunk, felét sem tudjuk beváltani ígértünknek.

Csak egyet ígérünk: azt, hogy ha a Dávid Ferencz Egylet mostani tagjai rendbe hozzák hátralék tartozásaikat és ha mindenki egy új tagot vagy előfizetőt jelent be az újévre, minden hónapban két (2) teljes íven fog megjelenni egész éven keresztül. Ebben az esetben a „vidék, a „külföld,“ az „irodalom,“ az „ima és elmélkedés“ „nők világa“ rovatát állandóan megtartjuk.

»Tizenkét cikk az unitárizmusról.« Ez lesz a jelen évi Unitárius Közlöny fő érdekessége. Nem akarjuk elszalasztani a XIX. század a nélkül, hogy vallásunk és egyházunk fővonásait, azokat, a melyek legjellemzőbbek, a melyek jogosultságát igazol-

ják — be ne mutassuk. Minden hónapban egy cikk fog megjelenni. Alább közöljük az egész tervet.

Az „Unitárius Közlöny“ ára:

Alapítóknak 20 frt egyszer s mindenkorra.

Rendes tagoknak 1 frt (5 évre kötelező).

Előfizetőknek 1 frt 20 kr

Tanulóknak 60 kr.

Jó reménységgel üdvözli régi és új olvasóit

Boros György,
szerkesztő.

Tizenkét cikk az unitarismusról.

Mi az unitarismus? Mit hisznek az unitáriusok? Mi az unitáriusok evangeliuma? Van-e missiója az unitárius vallásnak? Milyen helyet foglal el az egyházak között és mit vár egy ily vallástól a társadalom?

Ezek a kérdések, egy sereg hasonlóval együtt, követelőleg állanak előttünk. Feleletet követelnek rájuk az unitáriusok, feleletet várnak a nem-unitáriusok.

Tovább nem hallgatjuk némán. Ime megszólalunk. Legjobb erőnk teljességével állunk a kérdések elébe és feleleteinket a nyilvánosság színterére kiállítjuk. A többi az olvasó dolga.

Az „Unitárius Közlöny“ f. évi 12 számában, tehát minden hónapban, közlünk egy cikket. A cikkek az írók egyéni gondolatait és fölfogását fogják kifejezni, tehát azok az unitárius fölfogás megnyilatkozásai csak annyiban lesznek, a mennyire az unitárius közvélemény helyeslésével és helybenhagyásával találkoznak. Az írók egyénisége korlátozást nem tűr, de ezen cikkek írói oly egyének, a kiknek szavát és véleményét általános érdeklődéssel és legtöbbször helyesléssel szoktuk fogadni.

Reméljük, hogy ezen cikkek az Unitárius Közlöny olvasói figyelmét magukra vonják és élénk eszmecserére fognak anyagul szolgálni minden irányban.

I. Az unitárius vallás törvényesítése. *Ferencz Fózsef.*

II. Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. *Boros György.*

III. A mi Jézusunk. *Gál Miklós.*

IV. Az unitárius vallás evangeliuma. *Csegezi László.*

V. Az unitarismus mozgató erői. *Kelemen Albert.*

VI. Az unitárius egyház viszonya a többi protestáns egyházakhoz. *Kanyaró Ferencz.*

VII. Az unitarismus theologiai irányzata. *Simó Fános.*

VIII. Az unitarismus jellemfejtő ereje. *Dr. Bedő Albert.*

IX. Az unitarismus a nevelés és közoktatás szolgálatában. *Kozma Ferencz.*

X. Az unitarismus hatása Magyarországon. *Ürmösi Kálmán.*

XI. Az unitarismus hazánkban és a külföldön. *Gálfi Lőrincz.*

XII. Eszményünk. *Boros György.*

Az unitárius vallás törvényesítése.

»*A hit Istennek ajándéka.*« Ezzel az apostoli kijelentéssel lépett fel a mi Dávid Ferenczünk, mint a hitszabadság szószólója. 1568-ban a Tordán tartott országgyűlésen,* a melyen jan. 6-án a következő vallásügyi törvény hozatott: „Urunk Ő Felsége a miképpen ennek előtte való gyűlésében országával közönséggel a religio dolgáról végezett, azonképpen most is ez jelen való gyűlésben aztat erősítik, t. i. hogy a Prédikátorok az evangeliumot prédikálják, hirdessék, kiki az ő értelme szerint és az közönség, ha venni akarja, jó, ha nem pedig, senki kényszerítéssel ne keserítse az ő lelke azon meg nem nyugodván, de oly Prédikátort tarthasson, a kinek tanítása ő neki tetszik. Ezért pedig senki a Superintendensek közül, se egyebek a Prédikátorokat meg ne bánthassa. Ne szidalmaztassék senki az religioért senkitől az előbbi constitutiók szerint és nem engedtetik az senkinek, hogy senkit fogsággal avagy helyéből való priválással fenyegetsen az tanításért; mert a hit Istennek ajándéka, az hallásból léssen, mely hallás Istennek ígéje által vagyon.“

E törvény csak folyománya volt a Tordán 1557-ben hozott ama törvénynek, melyhez hasonlót egész Európa nem tud felmutatni a 16-ik századból és a mely örök dicsősége fog maradni a mi kis Erdélyünknek: „mindenki azt a vallást kövesse, a melyet akar.“ Ekkor a Szentháromság tanával szemben az Isten személyi egységének hitesezménye is megkezdette hódítását a lelkeken s Kolozsvár városának lakói egy pár évvel megelő-

* Torda nemes városnak e szép jelenetet hazánk ezer éves fennállása alkalmából 1896-ban egy kiválóan szép festményben megörökítette Kriesch festő.

zöleg e hit vallói voltak. 1566-ben, a mikor Dávid Ferencz e kérdés felett folyt hitvitáról Gyulafejérvárról hazaérkezett, a szájhagyomány szerint, a Torda-utca szegletén egy nagy kerek kövön tartott beszédével, annyira elragadta hallgatóit, hogy azok vállaikon vitték be a piaczi templomba. Az 1568-ban Tordán hozott, s fennebb szó szerint közölt, törvényt úgy lehet tekinteni, mint a mi egyenesen az unitárius vallás érdekében hozott s tényleg ez időtől is szoktuk számitani annak törvényesítését és ezzel az unitárius egyház megalapítását. E szolgált indokául 1868 ban egyházunk háromszáz éves évfordulója megünneplésének is

Az unitárius elnevezés ugyan, sem az 1568 évi, sem három évvel ezután 1571-ben a m.-vásárhelyi országgyűlésen hozott hasonló szellemű törvényben nem fordul elő. De nem fordulnak elő azokban a többi vallásfelekezetek sem név szerint.

Ugy látszik, hogy vallásunk kezdetben „kolozsvári“ és a „Dávid Ferencz vallásának“ is nevezetett. A medgyesi országgyűlésen is, 1576-ban, a Dávid Ferencz halála esetére, az „ő vallásán levőknek“ adatik meg a püspökválasztás joga. Az „Unitária religio“ latin elnevezés először 1600-ban a léczfalvi gyűlésen használtatott hivatalosan. Az unitárius név jegyzőkönyveinkben csak 1637-ben van először használatba véve, addig ily körülírással éltek hitelődeink: „Az egy igaz Istent, az egyedül való Atyát és az ő egy szülött fiát, a Jézus Krisztust a szent lélek által valló, Erdélyben szétszórtan levő magyar ekklézsiák.“ Ennél fogva tisztán nem tudjuk, hogy mikor vétetett használatba az unitárius elnevezés. A mikor II-ik Rákóczi György alatt az erdélyi országgyűlésben 1540-től 1653-ig alkotott törvények rendbe szedettek és azok „Approbata Constitutiones“ czim alatt kiadattak, a törvénykönyvnek I. Része, I. titulussa 2-ik czikkelyében unitárius néven nyilvánítatik törvényesen bevett vallásnak, az idézett törvényczikk következő szavaival: „a rom. catholika, lutherana seu augustana, ev. reformata, vulgo calviniana, unitaria vel antitrinitaria religio in perpetuum pro receptis tartassanak.“ E törvényt aztán még több más hasonló törvény követte, a melyek az unitárius vallás létjogát biztosították.

Hogy valamely vallás törvényes bevételeinek jelentőségét megértsük, tudnunk kell, hogy régebben a bevett vallások mellett ugynevezett türt vallások is voltak hazánkban. Ilyen volt az oláhok vallása, a kik a nemzeti fejedelmek alatt mind a keleti vagy görög vallást követték. De a mikor a nemzeti fejedelemség megszűnt s Erdély is Magyarország királyát ismerte el fejedelmének, Kolonics László primás két jezsuitát beküldött Erdélybe, a kiknek sikerült az oláhok egy részét 1697-ben arra bírni, hogy a r. kath. egyház némely hitelveinek elfogadása mellett, különösen a pápától való függésüket, elismerjék. Ezeknek papjai aztán Mária Terézia alatt 1744-ben a kath. papokkal egyenlő jogokat és kiváltságokat nyertek s vallásuk egynek nyilvánított a róm. katolikus vallással. Tehát nem mint külön vallás vétetett be törvényesen. Ezeket nevezték egy ideig egyesültgörög hitűeknek, ma görög katolikusoknak neveztetnek. A visszamaradt résznek, mely abban a nem egyesült görög, ma a görög keleti egyházat alkotja, a vallása továbbra is 1848-ig, csak türt vallás volt, a melynek szabad gyakorlata meg volt ugyan engedve, de egyházuk nem élvezte azon jogokat, a melyeket a bevett vallásuak egyháza élvezett, a melyek szerint ezek a vallás szabad gyakorlata mellett teljes önkormányzási joggal bírtak. Ehez képest nevezetesen püspökeiket szabadon választották, a fejedelem joga lévén, a megerősítés; egyházi és világi személyekből álló egyházi gyűléseket tartottak, a melyeken közmegegyezéssel egyházi törvényeket alkottak s ezek szerint másoktól függetlenül kormányozták egyházukat; egyházközségeket, alsóbb és felsőbb rendű iskolákat alapítottak s ezekben a tanítás és oktatás ügyét keblileg intézték; kegyes alapítványokat tehettek és fogadhattak el; vegyes házasságra léphettek s ilyenkor a születendő gyermekek nemük szerint követték a szülőket; a válópereket is saját kebelbeli egyházi törvényszékeiben intézték el; hivatalok viselésére is csak a bevett vallásuak voltak jogosítva; sőt e tekintetben a törvény megkívánta, hogy a főbb hivataloknál a négy bevett vallásuak egyenlő számban alkalmaztassanak; s. t. b

Mindamellert, hogy voltak egyes korszakok, különösen III. Károly és Mária Terézia alatt, mikor az unitáriusok e jogokra

nézve kisebb-nagyobb megszorítást szenvedtek s főleg az, hogy ez idő alatt jóformán minden hivatalból kizárattak, azért maga a jog nem szűnt meg létezni; törvényesen bevett vallás volt az unitárius vallás Erdélyben 1568 óta; sőt 1848-ban, Erdélynek Magyarországgal egyesítésekor, a Pozsonyban tartott országgyűlés XX-ik t. cikkében egész Magyarországon törvényesen bevett vallásnak nyilvánított. E törvényezikk által lett tehát egyházunk teljesen egyenjogu testvére hazánk minden más egyházának. Ezis egyik vivmánya e dicső korszaknak, kézzel fogható bizonyosságául annak, hogy a vallási szabadság a polgári szabadsággal karöltve jár. Egyik a másik nélkül nem létezhetik.

De hát mi szükség van arra, hogy a hitszabadság elve mellett valamely vallás bevett vallásnak nyilvánítottassék, törvényesítettessék? Tagadhatatlan, hogy ebben némiellenmondás van. De a mennyiben a hitélet külsőleg is nyilatkozhatik s tényleg nyilatkozik is; a mennyiben a hitelvek megfelelő cselekedetekben kívánnak érvényesülni s a vallásos szertartások mindenesetre valamely külső formát öltenek magokra, ezek iránt egy állam sem lehet közönyös; mert esetleg a hitelvekből folyó cselekedetek szintugy, mint egyes vallásos szertartások, összeütközésbe jöhetnek az állam törvényeivel vagy a társadalmi erkölcsökkel. Vegyük — például — csak a védkötelezettséget vagy az egyenjúséget, mi lenne, ha a katonáskodás elleni hitelv, a mi hazánkban sem ismeretlen, vagy a többnejűség, a mi a mi házassági jogunkba s társadalmi erkölcsünkbe ütközik, elnézést találnának? Ebben leli magyarázatát és ez volt régen indoka a vallások törvényesítésének. Sőt legujabban 1895-ben hozott választásügyi törvényünk is, mely a teljes szabadság elvére van fektetve, mert kimondja, hogy „mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást“, annak külsőképpen kifejezését és gyakorolhatását, igen helyesen, az ország törvényeinek, valamint a közerkölcsiség kívánaimainak korlátai közé szorítja; azaz: hihet és vallhat akárki akármit, de hitének és vallásának külső cselekvényeiben a köztörvényeket és erkölcsiséget büntetlenül át nem lépheti

A mi már ezen legujabb, a vallás szabad gyakorlatáról

szóló, 1895 évi XLIII. t. cikkben az unitárius vallást illeti, annak ebben is meg van tartva bevett vallási jellege, szintugy mint az eddig már bevett többi vallásnak, a melyek közé ugyan csak az 1895 évi XLII. t. cz. által az izraelita vallás is felvétellett. És ezzel, ezen törvénynek a hitszabadság elvére lettfektetésével, a vallások törvényesítésnek eddigi rendszere véget is ért. Az ujjonnan keletkezhető vallások többé nem bevett, hanem csak elismert vallások lesznek; ha t. i. a törvényben e czélból előirt rendelkezéseknek megfelelnek.

Különben a bevett vallásnak egyházai is eddigi jogaikat csak több-kevesebb megszorítással gyakorolhatják, részint nem is birják többé. Igy az iskolák felállítását és fenntartását illetőleg az 1868 évi XXXVIII-ik és az 1883. évi XXX. t. cz. által a kormány szorosabb felügyelete és ellenőrzése alá helyezettek; az 1894. évi XXI. t. cz. 136 §-a értelmében pedig házassági törvényszékeik, valamint ugyanez évi XXXIII. t. cz. által az anyakönyvek vezetése iránti joghatályuk teljesen megszűnt. Ezeket tehát ma már unitárius egyházunk sem birja. De ezek közül különösen a két utóbbit nem is lehet szorosan véve a vallási, az egyházi élet kiegészítő részeinek tekinteni. Ezek nélkül bátran felvirágozhatik egyházunk. Sőt most az állam is mely annyi időn át csak mostoha gyermekeinek tekintett s nem hogy valamit adott volna, hanem még azt is elvette, a mink volt, — most az állam is jóakarólag kezét nyujt haladásunkra, egyházunknak és iskoláinknak mind fokozottabb mértékben segélyezésével, legujabban lelkészeink fizetésének legalább a létminimumig szükséges összegig leendő kiegészítésének munkába vételével. Ha ezekhez hozzá vesszük, hogy az 1885 évi VII. t. cz. szerint egyházunknak hivatalban idősb egyikelnöke azaz vagy püspöke vagy főgondnoka méltóságuk, illetőleg hivataluknál fogva egyházi tisztök tartama alatt a főrendiháznak tagjai, tehát ebben is kifejezésre van juttatva a többi bevett egyházakkal való egyenjogúsága — elmondhatjuk, hogy Dávid Ferenczünk nem hiába áldozta fel életét szent vallásunk igazságaiért és hitelödeink nem hiába harczolták meg a nemes harczot egyházunk fenntartásáért. Csak bátran hát előre. Vessük mindnyájan a munkára kezeinket, mert a czéltől még messze

vagyunk. Egyházunk örei: vigyázatok! Az egyszemélyű Istennek imádói; imádkoztatok.

Ferencz József.

Az új esztendő.

— Elmélkedés. —

A „Prédikátor“ azt mondja nincsen új a nap alatt. (Pred. I., 9., 10.) Nem adunk igazat e predikatornak. Igen sötét színben látja a világot, mert sűrű fátyolt tart a szeme előtt is, a szive előtt is.

De bizony van új dolog minden helyen és minden időben. Nemcsak az ifjunak, a ki még a fölfedező uton jár, hanem az öregnek is, a ki visszatér, mert már nem bízik erejében, hogy távolra el tudjon menni; nem is törődik azzal, hogy mi történik a mások országában. Az öreg embernek is új minden reggel, új minden levélbomlás, minden rügyfakadás. Új a lélegzés, mellyel lankadó tüdőjét táplálja, új a reménység, mellyel gyöngeségét erősíti.

A hajdani predikatornak ma is vannak hallgatói és hívei. Ezek a fiatal öregek és az öreg fiatalok. Azok, a kik igen korán elégették a reménység mécsolaját és azok, a kik a minden napi élet szédítő körforgásában elveszítették tiszta látásukat és érzékeny fölfogásukat. Amde ki mondja nekem, hogy én a nagy bibliából csupán a Predikátort olvassam és ki hiteti el velem, hogy a sok millió ember közül annak a néhány pessimistának van igaza?

A három éves kis gyermek órákig eltársalog bábujával. Az, a kinek lelkében nincsen költészet, mosolyog a kis „együgyün“, mert nem tudja, hogy az a parányi teremtés a maga kis szivéből, életet és érzést, a maga kis lelkéből gondolkozást és értelmet lehel a kis bábuba és ahhoz beszél, a mi való s nem ahhoz, a mi élettelen. Jobb lenne tanulni a kis bölcstől! Lám neki teljesen és tökéletesen igaza van. Lám mi és mindenki, a kinek élete ér valamit, annak köszönhetjük, a mi kívül esik azon a gépies mindennapiságon.

De még ebben is található új. Hiszen a lélegzés elég mindennapi dolog, az a táplálkozás is, de a nem közönséges ember ezeket is változtatja, újítja, mert kimegy a bérczek ormára, hol más szellő lengedez, elsétál a rétek ölébe, hol illat áradoz. A táplálkozásról nem is kell szólni, mert ebben ugyancsak szereti az újat egész az ingyencségig.

De talállok én bibliai embert is, a ki méltóbb arra, hogy szavára hallgassak, mint a Predikátor. Pál apostól az én em-

berem, a ki azt mondja, hogy nem használ semmi, hanem az új teremtés. (Gal 6 r 15); arra bíztat, hogy vetkezzük le a régi élet szerint való ó embert, a mely megromlott a csalárd, gonosz kivánságok miatt és újuljunk meg lélek szerint, öltözzük föl az új embert, mely Isten szerint teremtett az igazságra és a valóságos szent életre. (Ef. 4r. 22 sk.)

Van új dolog a nap alatt. Van új az emberben és az embernek. Meglehet újítani az ót, meg kell újulni mindennek, minden nap, de legkivált akkor, mikor az esztendő is megújul.

Az Isten jeleket, iránytüket, útmutatókat állít előnkbe. Jézus kézzel fogható példában int, midőn azt mondja: töltsetek új bort a hordóba (Mt. 9. r. 17.) Ez mostanra szól. Nekünk szól, kik beléptünk az új esztendőbe. Ime az esztendő megújult, legyünk mi is ujakká benne, hogy ép, egészséges és hasznos legyen az újévi életünk, munkánk, hitünk, vallásunk és szeretetünk.

B. Gy.

Imádság.

Jó Isten, mi sokat kérünk, Te mindent adsz, oh taníts meg minket arra, hogy jobb adni, hogysesm elvenni. Taníts meg, hogy életünk egy olyan adomány, a melyből juttatnunk kell másoknak és mindeneknek. Taníts meg arra, hogy az élet örömei együtt szaporodnak az élvezők számával Oh add, hogy testünknek és lelkünknek minden kincsét osszuk meg másokkal, hogy terjedjen és gyarapodjék a jó Add, hogy miként a szorgalmas bányász, mi is ez új évben találjunk új eret szivünk tárházában és azt hozzuk napfényre s gazdagítsunk vele minden szegényt és szükölködőt. Add, hogy a reménység, az igaz szeretése, a jó diadalában vetett hit, soha meg ne lankadjon keblünkben Add, hogy minden lépés újabb képet tárjon föl az élet bérczei és rónái között. Éreztesd velünk a szeretet melegét, a közös jóratörekvés erejét és isteni lelked mindenhatóságát. Szeress minket jó Isten és újítsd meg bennünk az ó embert, hogy éljünk a Te neved dicsőségére most és az egész évben Amen.

Tanítás.

Szemed sugáriban fürüsztöm
Fiacskám vágyó lelkemet.
A fölkelő napot köszöntöm
A mint mulatgatok veled.
Két csillagod úgy rám ragyog,
S olyan nagyon boldog vagyok.

Majd zsongni fog füledben annyi
Kiáltás, hívó, csalfa hang,
S elébb menj, vagy jobb elmaradni,
Becsület kell, vagy pompa, rang?
Gondolkozol s megfejteted,
De hű felelet — életed.

Miben s miként jársz el naponta,
Irott betű minden nyomod,
Lehetsz világ elátkozottja,
Magad fonván meg ostorod,
Avagy lehetsz — hiszem, ha lész —
Ép szívvvel ember, ép, derék.

Menj fölfelé, de sorra-rendre,
Fiam, alap kell mindenütt,
Tudásra építs s jellemedre,
És könnyű léssen majd terüd.
Mert cél az élet, s céltalan
Ki járja, az boldogtalan.

Cél! Istenem, ha ezt megértik
A zsöngé kornak éviben,
Kevés lesz elme, szív, s kevés itt
Kifejlett kar, a mely pihen.
Jelszóként ima lesz belől:
A hanyagság bűn, mely megöl.

A nyüzsgő élet áradatja
Se vegye meg a lelkedet,
Erős maga és mély iszapja,
Kihuznád lábad — s nem lehet.
Mi ottan úzne cél után,
Vásári lárma az csupán.

Ne légy te gyöngébb annyi másnál,
S ne légy erősebb, mint magad,
Még ifju lész s immár lejártál,
Ha vakmerő, ha gyáva vagy.
Aczélozd szived, lelkedet,
Fejts izmot, építs jellemet.

Melengető nap nem lehetsz te,
Hanem, fiam árnyék se légy,

Erődet hiven latba vetve,
Légy bár kicsiny, de ép, egész.
A jókkal lenni sort kerits,
Palástjuk szárnyát — azt ne vidd

S mért mondanék sokat neked ma,
Hiszen sorom még elkerül,
Napot se tűzök homlokodra,
Te légy csak ember, emberül.
S hogy boldog légy, erre még
Két összekulcsolt kéz elég.

Tarcsafalvi Albert.

Az ének hatása az istentiszteletre.

Hajnál mosolyg az éj után!

(Jutalmazott pályamű)

Minő eljárás követendő az egyházi énekek tanításánál úgy az iskolában, mint a gyülekezetben azon cél elérése szempontjából, hogy az ének az istentiszteletre minél hathatósabb befolyással legyen?

Midőn e kérdés kidolgozására a D. F. E. pályázatot hirdetett, célja bizonyára az volt, hogy lehetőleg megállapítsanak azok a módok és eszközök, melyek által iskoláinkban az ének-tanítást minél sikeresebbé tehetjük s végeredményében annak hatását az Istentiszteletre minél fokozottabb mérvben biztosíthatjuk.

Valóban helyesen fogta fel az egylet elnöke magasztos feladatát, midőn az egylet figyelmét e fontos ügyre terelte; mert ugyanis az éneknek nemcsak az emberben levő szép érzék kifejtésére van megbecsülhetetlen hatása: nagy jelentősége van annak a nyilvános istentiszteletben is. A szép érzék fejlesztése mellett az emberi kedélyre is legnagyobb nemesítő hatása van a zenének, illetve az éneknek, mert magával ragadja érzelmünk világát, fogékonyvá teszi a lelket minden iránt, a mi szép, magasztos és fönséges; buzdítólag, lelkesítőleg, s ha kell megnyugtatólag hat emberi lényünk belső világára. A ki érezte már a dalnak és éneknek hatását az élet jelenségeinek különböző nyilvánulásaiban, igazat ad Zichy Géza gróf jeles költőnknek:

„Bölcsődtől egész sirodig
Hű társad a zene,
Ragyogó kincs, mit földre sirt
Az Isten szent szeme!“

Nagyon szerencsés dolog egyházi életünkre nézve, hogy a D. F. E. is ez ügyben a cselekvés terére lépett. Hogy munkál-

kodásának lesz némi sikere, azt abból a körülményből lehet következtetni, hogy az E. K. Tanács az egyházi énekek rendszeres tanításának utját előkészítette, midőn a vallás tanítással kapcsolatban ehhez is tervet és utasítást adott ki, valamint pályázat útján gondoskodott arról is, hogy e célból egy alkalmas kézikönyv álljon a tanítók és tanulók rendelkezésére

E bevezetés után lássuk: *Mik lehetnek azok a törekvések, melyek a kitűzött cél elérésére vezetnek?*

Miután minden jó és szép eszme megérlelésének, minden ismeretnek és tudománynak igazi melegágya *az iskola*: itt kell e dolognak is alapos előkészítéséhez hozzá kezdeni; itt kell az éneklési tehetségnek és kedvnek fejlesztéséhez hozzá fogni

A mely tanító az éneket iskolájában elhanyagolja, az kijti kezéből azt a hatalmas képző eszközt, mellyel a gyermek vallásos érzését és erkölcsét a legnagyobb mértékben fejleszhetné, mivel első sorban a szent ének az, mi a gyermek lelkét áhitattal tölti el és a mi őt ez által valóban boldoggá teszi. Az E. K. T. által kiadott „Tanterv és utasításban“ is igen helyesen és a kellő rövidséggel meg van írva, hogy „a műveltség haladásának és a vallásos élet fejlődésének egyik fő feltétele a szépzésművészi érzék fejlesztése; ennek pedig legelső eszköze az ének. A kereszténység s a protestáns vallások is elterjedésüket nagy mértékben köszönhetik az énekeknek.“ Ez úgy is van, mert csakugyan a reformatio korában jöttek létre a zoltárok francia népdalokból szerkesztve és csakhamar Európa minden népénél elterjedtek. A népiskolák keletkezésének ideje is nagyrésztben a reformatio korára esvén, az énektanítást a népiskola már kezdetben a nevezetesebb teendői közé sorozta. Jöttek aztán idők, midőn az iskola nem nagy súlyt fektetett az énekre. Vallásközönségünk kebelében is egyes helyeken még ma is szomorú állapotokat jeleznek ez ügyben némelyek. De ezzel szemben örvendenünk kell azon, hogy a népnevelésügyi mai általános föllendülésével e téren is egy szebb korszak hajnalának derengő sugarai ébresztgetik a szunnyadozó erőket és tehetségeket. Szerencse az ügyre nézve, hogy nép- és polg. iskoláinkban, valamint a magosabb népoktatási intézetekben az ének kötelezett tantárgy, s még nagyobb szerencse, hogy tekintélyes paedagogusok véleménye szerint a közép-iskolákban is azzá teendő.

Az énektanítás fontosságának emelésére czéloz az is, hogy a legutóbbi egyetemes tanító-gyűlés is foglalkozott e kérdéssel és pedig szerencsés sikerrel, mert véget vetett annak a hosszú szerencsétlen vitának, mely sok év óta a fölött folyt, hogy

hangjegy-írás alapján, vagy hallás után taníttassék az ének a népiskolában?

A hozott határozat megengedi ugyan a két alsó osztályban a hallás utáni tanítást, de azért mégis igazat adott a mi korábban készült tantervünknek, mely a hangjegyírás szeréni tanítás álláspontjára helyezkedik

Tantervünk a tanítás menetére és anyagára nézve három fokot különböztetünk meg. Az első fokon az I., II. osztály, a második fokon a III., IV. osztály és a harmadik fokon az V., VI. osztály anyagát szabja meg, s végül gondoskodik még az ismétlő iskoláról is. Ugy látszik, hogy a tanterv a kellő magaslatra kívánt helyezkedni s ehhez szabja utasításait is.

Ez ellen nem lehet tanügyi szempontból kifogásunk, s a hol lehet betartandó és követendő. De gyakorlatilag véve a dolgot, előttünk áll ez a nagy kérdés: Mi történjék akkor, ha a szoros értelemben vett tanterv szeréni tanításnak a körülmények útját állják és nem három, hanem csak egy fokon történik a tanítás?!

A paedagogia és didactica mai előhaladott korszakában az ügyes és képzett tanító ekkor is célzott, mert alkalmazza azokat a módszertani fogásokat, melyek biztosítják bármely tárgy tanításának sikerét. Mert ne feledjük, hogy eljött az ideje, hogy az ének is, mint „tantárgy“ foglalja el helyét az iskolában.

A zene-paedagogusok szerént az énektanításnak is, mint bármely tárgy tanításának, kétféle célja van: *tárgyi* és *alaki*. Tárgyi célja abban áll, hogy a gyermek minél több éneket tanuljon meg szépen énekelni Alaki célja pedig az, hogy az énektanítással is fejlesszük a gyermek értelmét és felfogó tehetségét, nemesítsük szívérzelmét, erősítsük akarateréjét stb.

E kétféle cél eléréséhez juttatnak minket a következő módszertani elvek szem előtt tartása és alkalmazása: *Könnyebbről menjünk a nehezebbre!* Tehát ne kezdjük az énektanítást év elején: *Mint a szép hives patakra . . .* vagy *Erős várunk . . .* stb. kezdetű énekekkel, melyek 8 hang körén is tul járnak, hanem kezdjük egy hat hangkörben irt énekekkel, a milyen több van énekkönyvünkben. A többek között ilyennek kínálkozik: *Im az áldott nap feljövén . . .* kezdetű énekünk, mely igen alkalmas egyelőre az iskolában a reggeli tanítást megelőző énekeknek. Az eljárás ilyenforma lehet Mikor a gyerekek a hat hangjegyet (C, D, E, F, G, A) megismerték és ennek körében meglehetősen gyakorlottsággal bírnak, akár valamely gyakorló könyv (legjobb a Sztankó Béláé), akár csak a fekete táblára irt gyakorlatok alapján:

fölírjuk a jelzett éneknek jegyeit a fekete táblára kemény C hangsorban.

Természetes dolog, hogy az eddigi gyakorlatok alapján ismerik a kulcsot, ütemjelzőt, szünjegyet stb.

Az éneknek ezen jegyeit, mint gyakorlatot, egyszer-kétszer elénekeltetjük, ha már megy, írunk a jegyek alá *la* szótagot és így is gyakoroljuk. Mikor így is tudják énekelni a gyakorlatot, aláírjuk a szövegét és olvastatjuk kellő értelmezés után előbb egyesekkel, azután karban többször. Ha már majdnem könyv nélkül tudják a szöveget, egynehány arra valóbb gyerekekkel elénekeltetjük az éneket egyenként, s végül karban.

A tanterv útasítása, avagy tetszésünk szerint, keresünk ezután még az énekgyűjteményből hasonló könnyebb éneket és a fennebbi eljárással, fokozatosan haladunk át a 7—8 hangkörben járó énekekre és így tovább.

Egyidejűleg, ha a kemény C hangsorban a gyerekek kellő jártassággal bírnak, ezt a tudást ráalkalmazzuk folytatólag a kemény G, D, A, F, B hangnemekre és az ezekkel kapcsolatos lágy hangnemek közül legalább is egy-két könnyebbre. A kemény G hangsort hamar megtanulják, mert a C hangsorból fölét már ismerik. E négy hanghoz (G, A, H, C) előbb csak az ötödik (D) hangot vesszük fel. Kellő gyakorlás után a hetediket és így tovább, szem előtt tartva azt a második gyakorlati elvet: *Egyszerűről menjünk az összetettre.*

A hangjegyírás tanításánál egy másik lényeges dolog: *szoktassuk a gyermeket ezzel is önmunkásságra!*

Ezt úgy érjük el, hogy midőn a gyermekek a hangjegy ismeretben megfelelő jártassággal bírnak, felhagyjuk nekik, hogy az énekgyűjtemény könnyebb énekei közül egyiket-másikat tegyék át pld. C-durból D-durba, vagy akár megfordítva stb. A munka sikere a gyereket később újabb meg újabb tevékenységre ösztönzi. Ezek a dolgok nemcsak osztott, de osztatlan iskolában is keresztül vihetők.

Osztatlan iskolában is nagyobb sikert érünk el az ily ok-szerű hangírás szeréni tanítással, mint a hallás utánival, mert a mi fő, az éneklésben elért szép eredmény mellett érvényesülnek a nevelői oktatói elvei! *Nemcsak éneket tanítottunk, hanem szolgálatot tettünk az ember-nevelésnek is!*

Ha csak hallás után tanítunk: eljárásunk eredménye — mint Felméri mondja — *»nem bir támaszponttal a szellemben!«*

Az ily tanítás nem vezet a dolgok önálló használatára, hanem csak gépies utánzásra. Ha a 20-ik ének betanítása is oly nagy fáradságba kerül, mint az elsőé, akkor a gyerek szelle-

mére nem hatottunk buzditólag, s nem adtunk tápot önmunkásságának.

Még egy nevezetes és sokat hangoztatott elv szem előtt tartása nagyon kívánatos az énektanításnál is. *Ne az iskolának, hanem az életnek tanítsunk!*

Ha a hangjegyszerénti tanítást az elmondott gyakorlati alapon végezzük, akkor elérjük azt, hogy a gyerekek az iskolából kilépve nemcsak néhány éneket tudnak, hanem hangjegy ismerettel is bírnak, melynek alapján tovább képezhetik magukat az éneklésben.

A gyakorlatiasság elve követeli, hogy korán szoktassuk a gyerekeket az éneklési szabályok megtartására, hogy például mindig állva és nem lehajtottfővel énekeljenek; éneklés közben fejüket ne hajtogassák; a szöveget, főleg a magánhangzókat, tisztán ejtsék ki; hangjukat ne erőltessék; magasabban ne énekeljenek, mint a hogy bírják. Minden ének elővételénél a gyerekek hangkörének tekintetbevételével kiszámítandó, hogy az éneklés melyik hangnemből történjék, mert az énekkönyvbeli lehet, igen magas, vagy igen mély. Máskor is, *de éneklés alkalmával, a tanterem levegője okvetlen tiszta legyen.* A gyakorlatiassághoz tartozik még, hogy a gyerekek ne csak énekórákon énekeljenek, hanem minden lehető alkalommal, például reggel este a tanítást megelőző és bezáró ima előtt De aztán nem mindig azt az egy pár éneket, a mint sok helyen szokásos, mivel ez esetben a legmagasztosabb érzelemnek, *az áhítatosságának*, ápolásáról szó sem lehet.

És ha már ez ügynek föllendülése érdekében a tanítókon kívül más illetékes tényezők is tenni akarnának valamit, akkor legelső lépésnek tartom, hogy az egyes egyházközségekben a pap, tanító, gondnok s más intelligens egyének igyekezzenek arra törekedni, hogy az iskolának az énektanítás sikere céljából harmoniuma legyen, mert valójában csak hangszer segítségével lehet kellőleg fejleszteni a gyermek zenei hallását. Ez különben is nem luxus; ez ép úgy hozzá tartozik az iskolai felszereléshez, mint a megfelelő butorzat és egyéb kívánatos taneszközök; ez nem egy-két, hanem legalább 30 évre szóló kiadás, mely a legdúsabb kamatokat hajtja ily hosszú idő alatt.

Ma már az állam fokozottabb mérvben segíyez egyházat és iskolát, hassunk hát oda minden eszközzel, hogy *midőn az iskola megkapja a mai kor kívánalma szerint a teljes felszerelést: abból ne hiányozzék az iskolat harmonium se*, mert a szent énekeknek, chorálóknak hatása ennek kísérete mellett elmaradhatatlan, még ha egy szólamban énekeltetnek is.

Ez annyival kívánatosabb, mert tanítóink nagy többségét már oly emberek teszik, kik a kolozsvári és sz-kereszturi képzőből kerültek ki kiváló és lelkes zenetanárok avatott kezű vezetése alól.

Ez új generatio képesítve van az énektanítást a tantervnek és a magasabb kívánalmaknak megfelelőleg végezni, csak adasának meg hozzá a szükséges eszközök és föltételek. Ellenkező esetben hiába hozzák magukkal az intézetből a tudást és lelkesedést, mert a közöny és szűkkeblűség kedélyöket fásulttá teszi és így csakhamar ki vesz belőlük a szép és magasztos pálya iránt lánggra gyult az a nemes ügyszeretet, mely más körülmények között áldásos forrása lett volna ügybuzgó munkásságuk egész hosszú sorozatának.

Ezekben van lerakva a helyes alapra fektetett énektanítás módszere, a mely tudtunkkal néhány iskolánkban meg is van már honosítva.

Ha a leirt eljárást foganásítjuk iskoláinkban, akkor könnyű lesz annak folytatása a gyülekezetben.

Az éneklésben ily módon iskolázott tanítványok szive nem lesz egyhamar sivárrá, hanem keresi az újabb tápot, a mit meg is talál részint ama dalokban melyekkel a nép szive különben is tele van, de főleg a *daloskörben*, mely minden jóra való községben már vagy meg van, vagy meg lesz egy pár év alatt.

Miután a mi istentiszteleteink igen egyszerűek, nagyon érdekében áll papjainknak és tanítóinknak, hogy a daloskörök segítségével templomainkban a *karéneklést* lehetőleg meghonosítani igyekezzenek.

Ne késsünk azért a gyülekezetben, főleg a felnőtt ifjuság körében újabb meg újabb szárnyakat adni az éneknek, hogy áldják ők az Istent nem csak szájjal, de szívvvel is, s fejlődjék bennök a szép, magasztos és fönséges iránti érzék, mely legfőbb ékessége marad mindig az ifjunak.

Énekkara, ha egyszólamú is, kell hogy legyen minden tanítónak az iskolás gyerekek köréből, melylyel vasárnaponként a templomban énekeltesen.

Ambitiosus tanító nem áll elő mindig csak egyszólamú énekkarral, hanem abban jár, hogy minél hamarább szervezzen kiválóbb alkalmakra, kétszólamú énekkart is, mely orgona kísérettel a nagyobb igényeket is kielégíti, s a melyet egyes esetekben könnyű dolog a felnöttek köréből *tenor* és *bassus* szólamokkal kiegészíteni. Ha kedvező körülmények lehetővé teszik, hogy a templomi énekkar a felnöttek köréből alakuljon, akkor is vegyeskar alakítására kell törekedni, mert könnyebb szervezni és nagyobb hatása van, min a férfikarnak.

Énekgyűjteményünkbe fel is van véve e czélből néhány ismert énekünk vegyes karra írva, valamint egy pár szép angol himnus is. Az iskolai énektanításnál hangoztatott didactikai elvek szem előtt tartásával előbb ez egyszerű és könnyű ének tanítandók és csak később vegyünk fel más gyűjteményekből, nehezebb éneket.

Igen használható gyűjteménye van e czélra Oláh Károly nagykörösi képezdei zenetanárnak; valamint Vegler Gyula sz. kereszturi zenetanár is tett le vegyes karra többeket unitárius egyházi énekeink közül

Ha e dologban nincs elhamarkodás, eröltetés, hanem kellő tapintattal és szakértélemmel történt a szervezkedés és útba-íntás, akkor a siker elmaradhatatlan, s a gyülekezeti tagok elismerése kiváló örömet szerez úgy a vezetőknek, mint az énekar tagjainak.

Ha hezdetben az ily énekkar működése nem is elégitené ki teljesen a magosabb igényeket, azért mégis hatással és befolyással van az istentisztelet látogatottságára és emelkedésére, mert *érdeklődést* kelt a gyülekezetben.

Az egyházközség apraja-nagyja tolongva siet a templomba, mert viszi, ha egyéb nem, az *összeköttetés*. Ily esetben a pap is jobban összeszedi magát, minélfogva neki is nő a tekintélye és népszerűsége. A helyzet és körülmények nagy befolyást gyakorolnak az emberre; nemcsak rombolni, de javítani is tudnak!

A gyülekezetben főképp arra kell törekedni, *hogy öregek, ifjak, sőt nők is vegyenek részt az éneklésben*. Erre első sorban a papuék, tanítónék és általában intelligens nőink szánják rá magukat, mert a jó példának meg lesz a biztos hatása.

Ma némely helyen az a fonákság tapasztalható, hogy a nagy leányok működnek az énekkarban, de a gyülekezet énekében nem vesznek részt, pedig hangjegyismeretök alapján bármely ének előadásában részt vehetnének.

Bizony csak műveljük hát iskoláinkban és gyülekezeteinkben az éneket a jelzett módokkal és eszközökkel, mert egy neveléstani író szerint: *az ének erősíti és edzi a lelket, s fogékonnyá teszi mindannak befogadására, a mi a humánus és az erkölcsös rovatba esik.*

Ez pedig az istentiszteletek látogatásának emelkedése és fokozódása szempontjából igen fontos dolog.

Nagyon eljött az ideje, hogy a protestans egyházak e dolgok mivelésére több gondot fordítsanak. Azt már hangsúlyoztam, hogy az iskolai felszerelés követeli a harmoniumot.

Most ezt kénytelen vagyok megtoldani azzal, hogy *templomainkba a mai primitív és fülsértő orgonák helyébe, igyekezzünk a műének kíséretéhez használható és a mai kor ízlésének megfelelő orgonákat állítani!* Bizony a léleknek magasabb és eszményibb táplálékra van szüksége, mint a minót templomaink ma nyújtanak! Igen örvendetes dolog azért, hogy a D. F. E. nemcsak szóval, de tényekkel is kíván hatni hitéletünk javítása és fejlesztése érdekében. E pályatétel kitűzése s az egylet választmánya által az énekügy népszerűsítése érdekében indított mozgalom mindenesetre egy bekövetkezendő szebb korszak hajnalát jelzi. Ha hivatott nagy embereink, az egylet elnökének nemes példáját követve, az általa megindított agatatióban némi áldozatokkal és jutalmazásokkal is résztvennének: néhány év alatt kézzel fogható eredményeknek lennének tanui.

Különösen sokat tehetnek a D. F. E. nőtagjai A kolozsvári nők buzgósa bizonyára egy pár év alatt, mozgalomra hívja a vidéket is, és alakulni fog még néhány énekkar, melyek nemcsak a gyűlések iránti érdeklődés fölkeltésére, hanem az istentisztelet emelésére is kiterjesztik áldásos működésüket.

Minden illetékes tényező csak annyit tegyen az ügy érdekében, a mi tőle könnyen telik: már akkor is a haladás útjára jutottunk. A főhatóság az utat megegyengette, midőn tantervet és tankönyvet készítettett a rendszeres énektanításhoz.

Az új tanítói nemzedék tette készen áll nemes feladata előtt. Nehány iskolánkban szemlélhető az úttörő munka szép eredménye. Egy pár gyülekezetünk is nevet szerzett magának e téren A D. F. E pedig éppen a zászlóvivői szerepre vállalkozott.

Ugyan hogyne sorakoznánk *e zászló* alá; látva, hogy ez elhanyagolt téren a munka megkezdett s egyházi életünk egén: *Hajnal mosolyg az éj után!*

Iszlai Márton.

Elmélkedés sorsunkról.

Új évbe léptünk. — Gondolatom szerint az unitárius pap-ság kínos szenvedéseinek vége van s kezdődik jövendő boldogságának új éve.

Nagy hibának vélném, ha az évfordulati ünnepek, az esztendő első napjai, úgy mennének el mellettünk, hogy szívünk lelkünk mélyén meg ne mozduljunk. s ne gondolkozzunk ama nagy feladatról, mely előttünk áll ma, midőn egyik igen tekintélyes protestáns pap szerint „egyfelől a képmutató hit, másfelől a minden szentet becsmérő hitetlenség az erkölcsiség oszlopait erős kezekkel rázzák.“

Ha komoly gondolatokkal eltelve visszanézünk történelmünk lapjain a multba : gyönyörű részletek tűnnek föl lelkünk előtt Látjuk az unitárius papságot, a mint a nagyobb rész 100, 150, 200 frt fizetés, a főpásztorok 400—400 frt fizetés mellett végzik önfeláldozással, magasztos munkájukat, fölvilágosodásra s honszeretetre tanítván, lelkesítvén a népet.

Ki merné vádolni ezt az önfeláldozást? Ki merné azt mondani, hogy az unitárius papság a multban nem végzett eleget, hogy nem róttá le kötelességét Isten, haza segyház iránt?

S ha igaz, hogy „a boldogságra kevés csak a jelen, a multon épül az s az emlékezeten“ : akkor, mi jelenlegi papok boldogok lehetünk. S ha igaz, hogy egy állandó épületnek erős alap kell, hogy bizton s bátran építhessünk reája : akkor örömmel, minden aggodalom nélkül állithatom, hogy az alap meg van, az alap szilárd, s rajtunk áll, hogy építsünk arra szép épületet.

Nem czélom kiterjeszkedni annak bebizonyítására, hogy a mult papság milyen magasztosan, önzetlenül fogta föl s teljesítette hivatását; még kevésbbé szeretném, ha szavaim félremagyaráztatnának s azt mondaná valaki : „ime megint egy új leczkértetés, megint egy aggodalom a jövőért!“ Csak erre szeretnék feleletet nyerni, vajjon tudjuk-é oly lelkesülten folytatni a munkát, építeni az elődök által megkezdett épületet? Tudjuk-é akkor, mikor úgy tetszik nekem, hiányzik két fő erényünk, melylyel az ősök tündököltek. — Nem jól fejeztem ki magam s kiigazítom tehát, mig van erre időm. Nem hiányzik még egészen csak elakar hagyni. Az egyik az. — Hivatalunk magasztosságának érzete helyett napról-napra mi magunk is, kicsinyléssel, mintegy lenézőleg viseltetünk pályánk iránt — Elégedetlenek vagyunk, nem tudjuk abban a magasztos, eszményi szépséget megtalálni s megfedkezve pályánk sokféle magasztos gyönyöreiről, csak a terhekről beszélünk s nem szólnunk így nagy mesterünkkel : „Az én igám terhes, de gyönyörűség!“

A másik az, hogy az a hagyományos unitárius szellem, mely az ősöket annyira jellemezte, mely csodákat mivelt és segítette őket, hogy az üldözés kimondhatatlan keserőségei is megédesüljenek, ez a közös ismertető jegyünk hanyatló félben van. Nem is tudom mit, de mintha félténénk egymástól valamit.

Ez a multban nem így volt s ennek a kettőnek is a megújult vágyakkal, megjavuló helyzettel meg kell változnia s újra el kell hogy foglaljon minden unitárius papot hivatása magasztosságának, szépségének. gyönyörűségének érzete s lel-

künkben újra helyet kell foglalni annak az ősi unitárius összetartozási érzetnek s akkor bizonyára szép dolgokat vihetünk véghez s ronthatjuk a képmutató hitet s a minden szentet becsmérő hitetlenséget s építhetjük, terjeszthetjük, a szabad fölvilágosodást s a tiszta jézusi kereszténységet Vajha ugy lenne !

Fazakas Lajos.

Unitárius irodalom és a Dávid Ferencz Egylet.

(Irtta és a Dávid F. Egylet közgyűlésén 1898. okt. 29-én felolvasta Dézsi Mihály unitárius pap).

(Vége.)

„Egy láthatatlan hatalom“ czimmal szépen magyarázza a szerkesztő Boros György az isten lételét A legegyszerűbb ember is megértheti ebből, hogy hol található meg a jó Isten. A Jézus Krisztusról szintén a szerkesztő ír.

A „Jézus feltámadása“-ról Clark Fr. Jakabtól van egy szép czik lefordítva. Husvétii gondolatok czimen a halhatatlanság, örök élet eszméjét fejti ki meggyőzően Ferencz József. Carpenter ezen a czimen: „Miért kell az unitáriusoknak ünnepeelni a husvétot?“ — hatásosan mond el örök igazságokat. Ezt az eszmét magyarázza Rédiger Géza „Feltámadunk“ remek költeménye, melynél szebben kifejezve költő tollából nem olvastam a feltámadás nagyszerű eszméjét.

Az egyháztörténelem köréből, a mi a népre nagy hatást tett és az egyleti kiadványok közül a legtöbb példányban terjedt el a Tarcsafalvi „Fejedelem és papja“ czimű elbeszélő költeményt említem iel. A mi szép utat talál a nép szívéhez ma is.

Az unitárius vallás nagy alakjairól többén irtak Kőváry László az első unitárius fejedelmet János Zsigmondot ismertette szépen, Békés Gáspárról Ürmösi Lajos irt, Koncz Jánost a nagy jóltevőt Péterfi Lajos ismertette, Blandrata Györgyről Kanyaró Ferencz adott egy szép képet, a nagy Channinget Boros György ismertette lelkesedéssel

A költemények közül szépségükkel és vallásos tartalmukkal kiválnak a Nagy Lajos tanár, Végh Mátyás, Murányi F. Sándor, Tarcsafalvi Albert költeményei

A vallásos költészetnek valóban gyöngye Nagy Lajos „Imádkozni kell“ czimű költeménye.

Az unitáriusok elsőben magyarok és azután unitáriusok. Nálunk első a haza, azután jön a vallás. A hazaszeretetet is ápolta az egylet irodalma.

Azt a nagy nemzeti gyászt, a mely trónörökösünk halálával érte a nemzetet, szépen fejezte ki Murányi Sándor „Az az egy is“ czimű költeményében.

Felséges asszonyunk halálán érzett fájdalunknak megható szavakban ad kifejezést az a két imádság, a mely közelebről jelent meg az egyesület lapjában Ferencz József püspök úr ő méltósága és Rödiger Géza tollából.

Az ezer éves ünnepen imádságokkal és Murányi Sándor „Ünnepeljünk“ czimű szép versével s több szép czikk közlésével ünnepelte meg az egyesület is ezt, a nagy nemzetek életében is ritka, ünnepet.

Ha nem a vallásra és a hazára vonatkozó szép költeményeket és cikkeket is felemliteném, igen hosszúra nyulna felolvasásom. Én unitárius irodalom alatt azt értem, a mit kiválóan az unitárius írók az egyletben vagyis az egylet buzdítására létrehozta, a mi mind értékre, mind számra nézve, már magában véve egy kis irodalom.

Ezekben kívántam az egyesületben kifejtett s az unitárius vallásra vonatkozó irodalmat az idő rövidségéhez mérten ismertetni. A mely intézménynek oly szép multja és története van, mint a Dávid F. Egyesületnek, arra még szebb és dicsőbb jövő vár.

Mi megértük azt, a miért Dávid F. és mások elvérzetek; a miről hitelödeink csak álmodtuk az valóra vált, a hit- és lelkiismeret szabadsága nem eszmény többé, hanem törvénykönyvünkbe van ígátva. Habár a róm. kath. vallás sok tekintetben ma is kiváltságokat élvez, a mennyiben a nagy nemzeti vagyonnak ők az örökösei s így ők több eszközzel rendelkeznek arra, hogy vallásuk terjed; de összedugott kézzel nekünk sem szabad tétlenül állanunk.

Minden tisztességes uton gyarapítani kell az egyesületet elsőbben vagyoniilag, mert az egyesület felvirágzásához is 3 dolog szükséges, mint a háboruhoz, pénz, pénz és harmadszor is pénz, a többi aztán könnyebben megy.

Én a népnek szánt olvasmányokat sokkal czélszerűbbnek látom apró színes boritékkal ellátott 8-ad vagy 16-od rétű füzetekben kiadni.

Czélszerűnek látom, hogy a már kiadott, népnek szánt füzetek ilyen alakot nyerjenek, mert ez tetszetősebb. A nép ilyen apróságokat szivesen vásárol, jó kedvvel elolvassa, odaadja a szomszédjának is, hogy az is olvassa. Ha füzetben és 4-ed rét alakban jelennek meg, az ilyen népies cikkek elkallódnak.

Multhatatlanul szükségesnek vélem, hogy vallásunk főbb

elvei, hitcikkelyei, egyháztörténelmünk nagy alakjai, jóltevőink élete ilyen apró 3—4 krajczáros füzetekben minél előbb napvilágot lássanak. A mi már meg van írva jól és szépen, az egyesületi lapban, azt ki kellene adni ilyen apró füzetekben, a mi pedig nincs kidolgozva népies formában, azt akár pályázat, akár megbízás útján ki kellene dolgoztatni a népies füzetek számára.

Vallásunk igazságait tanulják ugyan az Unitárius Kátéból, de a jót terjesztetni, ismételni sokszor kell, hogy vérvé válják az embernek.

Ezekbe, a kicsiny füzetekben lehetne vallásos tartalmu verseket is közölni.

Népünk szerett imádkozni reggel és estve, étel előtt és étel után. Ilyen népnek való olcsó, rövid imádeágaink nincsenek. Ilyen imádságokkal teljes füzetet is czélszerű lenne, ha az egyesület kiadnak. Ára lenne 4—5 kr.

Ezeket az apró füzeteket mindenik egyesületi tagnak erkölcsi kötelessége lenne árusítani.

Ezek után indítványozom, mondja ki a közgyűlés, hogy

1. apró füzetekben ismerteti vallásunk hitcikkelyeit,
2. az egyesület lapjában megjelent kiválóbb életrajzokat, vallásos tartalmu cikkeket is felveszi az apró füzetekbe,
3. az apró füzetekben imádságokat is közöl a nép számára.

Végül köszönetet mondok az igen tisztelt hallgatóságnak, hogy elmefuttatásomat türelemmel végig hallgatni szives volt, ugy szintén a mélyen tisztelt titkár urnak is az érdekes tételért, a mit felolvasásom tárgyául kijelölni szives volt.

Ima.

(anyám emlékének).

Kerested a csöndet, békét
Sok éven át; de hiába!
Lelked zajló indulatja
Megtalálta az imába.

Nyugodt levél, nem zavarta
Lelked hő vágy röpke álma.

Szived teljes boldogságát,
Föllelted a szentegyházba.

Körülted annyi nyugalom,
Lelkedben annyi béke, csend,
Hogy az egész menyországot,
Megtalálad már idelent!

E. Mikes Róza

Az öreg asszony bibliája.

Ugy van! Mi rendesen ahoz vagyunk hűtelenek a mi teljesen a miénk. Mindig ott van szemünk előtt. Tudjuk, hogy ha kell azonnal megtaláljuk a maga helyén, s ennek következtében nagyon ritkán foglalkozunk vele odaadással.

Vegyük csak fontolóra e szavakat Nézzünk körül szobánkban s hallgassuk meg az ott lakók panaszát. Mindeniknek van egy-két szó igaza.

A jó öreg szekrény azt panaszolja, hogy már régóta nem néztük meg azokat a leveleket, a melyeket szegény édesanyánk irt volt nekünk még kis leány korunkban. Akkor a mikor legelőször hagytuk el a szülői házat!

Az az egy-két darabka selyemruha még a jó öreg nagy-mamáé volt. Mindig azokkal ment a templomba! Azért becstülte ezeket oly nagyra az édes anyánk! Lám ő hűségesebb volt az ő anyjához, mint mi vagyunk hozzá.

A szegény vén óra is milyen régóta áll csendesesen. Nem elég pontos. Már pedig a mai világban tudnunk kell még a perczeket is, mert mi gyors vonattal szoktunk utazni. Hát, a jó öreg most nem válik be! Nem elég ha megtűrjük ott a régi helyen? Hadd maradjon ott csendesesen!

Igy tudjuk igazolni magunkat minden hibánkból. Oh ez a mai világ mind „önüggyvédekké“ nevel minket. Az ellenfelekkel könnyen, hamar leszámolunk, mert a világ ítéletére nem sokat adunk. Magunkkal, már tudniillik azzal a kis alkalmatlannal, a kit lelkiismeretnek szoktak nevezni, no hát vele is csak elbánunk valahogy. Ma még furdal, üldöz. Holnap könnyebb lesz!

Vegyük csak fontolóra ezeket a szavakat! Nézzünk körül vajjon nem valóságot beszélnek-e. Ime itt van a jó „öreg biblia“. Mióta nem tekintettünk bele! Nincsen-e igaza ha szemrehányást tesz nekünk.

Uj esztendő van! Embereljük meg magunkat is jobban.

Osszuk be az időt. Hátha szakithatunk ennek is egy-két percet, hogy benne lapozgassunk.

Kövessük az öreg asszony útját. Az ő testamentomba vezet. A Mózes I. könyve 24 része nyílik föl. Egy nagyon régi, de mindig új dolog. Ez az a mivel a nők leginkább szeretnek foglalkozni: a házasság. Ábrahám a családfő, az apa, halálát közeledni érzi, de a halál félelménél jobban bántja az a gondolat, hogy fiának (Izsákuak) nincsen felesége. Még ennél is jobban aggasztja az, hogy az örökös majd idegent, olyant hoz a házhoz, a ki nem az ő Istenét imádja. Ezt a gondolatot nem viselheti el. Evvel az aggodalommal meghalnia nem szabad.

Mit mivel hát a gondos apa? Keleti szokás szerint elküld háztűz látni. Szolgájának kiadja a rendeletet, hogy szerelje föl magát mindennel a mi a családnak tekintélyt és tisztességet szerezhet. „Menj el az én rokonságaim közzé és ott szerezz fiamnak feleséget, de a fiamat oda vissza ne vidd, hanem hozd erre a földre a melyet az én Istenem adott nekem és az én házumnak.“

A szolga elkészül, de mielőtt elindulna, vallásos, kegyes emberhez illően imádkozik: „Uram, én uramnak, Ábrahámuak Istene, adjad, hogy nyerjem meg azt, a mit kívánok és cselekedj irgalmasságot az én urammal, Ábrahámmal.“

Elindult. Utközben, messze távolban, ott azon a határon hova célja ki volt tűzve, egy kútnál megszáll, hogy a maga és tevői szomját megenyhitse, az út porát letörölje.

Sereggel jártak a kúthoz a vidék összes lakói. Sereggel állottak ott most a vizet vivő leányok. A szolga keleties leleménnyel szerencsét próbál. Vizet kérek egytől — s ha meghajtja korsóját, hogy igyam és még azt is mondja, hogy „a te tevőidet is megitatom“ az lesz az a kit az én Istenem szerzett az ő szolgájának Izsáknak.

Egy újabb sereg leány jő. Ime ezek között van egy szép, egy bájos. Azt szemeli ki a szolga. Elébe megy és szól: kérlek adj innom! Jól számított. A leány nemcsak neki, a tevőinek is adott.

Ki vagy te leány, mond. Bethuel leánya vagyok én.

Van-e szállás és eledel atyádnál?

„Minden elég van minálunk, szólt a leány s elfuta és megmondá az ő anyja házában a mint e dolog lön.“

„Áldott az Úr, az én Uramnak Ábrahámnak Istene, ki nem vonta meg az ő irgalmasságát és igaz, mondását az én uramtól, mert engemet az én utamban az Úr vezérlett az én uram atyjafiai házához “

A leány testvére a szolgának elébe ment, ünnepélyesen fogadták, megvendégelték és a szép leánnyal megajándékozták, hogy urának haza vigye.

Izsák az ifju, nyugtalanul várja. Künn a mezőn barangol. Imádkozik Istenéhez, hogy hozzon neki jót s mikor fölemelé fejét meglátta a tevéket, megpillantotta a szép leányt és azután elvevé, hogy neki felesége legyen és szereté őt.

Könnyü elképzelnünk milyen örömben repesett az öreg szolga szeme, midőn látta, hogy a jó atya imádsága teljesült és a szelid, munkás, szorgalmas leány megtalálta a kit megérdemelt!

Szükséges-e mondanunk többet? Könnyü leolvasni ebből a tanulságot. Ki nem látja, hogy csak az Istenben vetett bizalom boldogítja az embert. Ki nem tanulhatja meg ebből, hogy a leányt a tiszta, szép és munkás élet mindig boldogítja s legtöbbször éppen úgy és akkor, a hogy nem is remélhette.

Köszönjük jó öreg, hogy elvezettél minket ehhez az üditő forráshoz. Hogy hálánkat kifejezzük, ezután gyakrabban fogjuk követni ujjaid nyomdokait ebben a jó öreg könyvben — a bibliában.

Boros György.

A nők szerepe. Még egy kis gyermeknek is nagy szerepe van a maga helyén. Betölt, megelevenít, magakörül vonz egy egész házat. Természetes, hiszen mily nagy a lehetősége nála minden szépnak és jónak! A nő, mint anya, egy ily kis gyermek mellett a legnagyobb. Ott van az ő igazi élete, ott nyilatkozik meg ereje a türelemben, szeretetben és önfeláldozásban. S mégis ez nem minden, a mit egy nőtől várunk A nőnek még mint dajkáló anyának is gondolni kell a háztartásra, gondolni a nevelésre. Még a legjobb iskolából kikerült nő is jól teszi, ha figyelemmel kíséri a gyermekek egészségére vonatkozó újabb fölfedezéseket. Tudni kell, hogy a mindennapi tapasztalat és tanulás az embereket megtanítja arra, hogy a meglevő házi dolgokat hogyan kell czélszerűbben fölhasználni. Ez azt jelenti hogy az emberekkel érintkezni kell. Az olvasás egy nap sem mellőzhető. Az érintkezés nélkülözhetetlen. Midőn a házi gondok annyira apadnak, menjünk és segítsünk másokon. Egy szóval, mindig tartsuk szem előtt, hogy nekünk nőknek is nagy szerepünk van úgy a családban, mint a családon kívül.

Irodalom.

Musings in verse. Frank Taylor boltoni derék barátunk egy kötet verset adott ki az előlirt czim alatt (időtöltés versirással) A versek nagyobbára alkalmiak. Köztük van az is, melyet a

budapesti Conferenciánkról irt. (U. K. 1896 évf.) Van benne több hymnus. Mindenikben a vallásos ember nyilatkozik meg, mély érzéssel és erős hittel.

Kolozsvári Lapok szépirodalmi és társadalmi hetilap. Megjelenik minden vasárnap Kolozsvári írók közreműködésével, szerkeszti Kovács Dezső Kiadja Gombos Ferencz. Tartalomjegyzéke úgy hisszük tévedésből, nincs adva. Tartalma: A közönséghez. Karácsony Nagy Károly. Jégverés után, (költ.) Szabolcska Mihály. Szabadulás (novella) Fanghné Gyujtó Izabella. Lenézik (költ) Fékey Aladár. Az anyakönyvvezető előtt, irta Carlo Pignone (ford.) Szálljatok le (költ) Felszeghy Dezső. Nagy históriák. (Czikksorozat) Fanovics Jenő. Színház. Irodalom. Hétről-hétre — Változatos és jó tartalom a mi saját embereinktől. A lap nekünk kolozsváriaknak és erdélyieknek indult meg nemes ambitioval, ifjuj hévvel. Őszintén kívánunk neki jó sikert! A jövője lehetne nagyon szép és fényes egy ilyen egyetemi városban s ilyen irodalomkedvelő országrészben s mégis, mégis mi aggódunk sorsa iránt, mivel számos példa igazolja, hogy mi a magunk embereit és vállalkozóit nem támogatjuk őszinte bizalommal és igaz lelkesedéssel. Vederemo. Ára egy óra 1 korona, negyedévre 3 korona.

A Prot. E. és I. lap a protestantismus legrégebb bajnoka. Az unitárius érdekek is mindig nyitva tartotta hasábjait Simén, Brassai, Ferencz József és mások sok dolgozatot adtak belé E lap főnállása közös érdek. Szerkesztő Szöts Farkas. Kiadó Hornyánszky (könyvkereskedés Budapest) Ára félévre 4 frt 50 kr.

Evang. Egyh. lap. Szerkeszti és kiadja Weress József ev. lelkész Orosházán. Lénk lap. Erőtelmes a hangja és becses a lapszemléje. Ára egész évre: 6 frt.

Protestáns lap. Az erdélyi ev. ref egyházkerület hivatalos közlönye. Nagy körültekintéssel szerkeszti Molnár Albert theol. tanár Kolozsvárt. Ára egész évre: 6 frt

Erdélyi Gazda XXXI-ik évfolyama megbővülve, új alakban és rendkívül gazdag tartalommal, mint hetilap indult meg Ára negyed évre 1 frt 50 kr. Lelkészek kedvezményes féláron kapják Figyelembe ajánljuk.

Pályázat.

A Dávid Ferencz Egylet ezennel pályázatot hirdet Pályadíj kitűzetik 20 k o r o n a Hajós János pályadíj azon tanító részére, ki a népiskolában vagy a felnőttek között az 1898–99 iskolai évben az énektanításban a legnagyobb sikert éri el.

A pályadíjra az ajánlatokat az iskolaszékek és vizsgálóbizottságok teszik esperesi uton a mélt. és főt püspök urhoz. Az ajánlatok részletesen indokolandók.

A pályázat eredménye a főt. püspök ur és az egyleti elnök javaslata alapján a Dávid Ferencz Egylet legközelebbi közgyűlésén fog kihirdettetni.

Csak azok a tanítók pályázhatnak, kik a Dávid Ferencz Egyletnek tagjai.

A Dávid Ferencz Egylet választmánya határozatából

Kolozsvárt, 1898. deczember 20.

Hajós János
elnök

Boros György
titkár.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Az új év alkalmából szives üdvözetet és meleg kézszorítást küld a szerkesztő az Unitárius Közlöny dolgozó társainak és összes olvasóinak. Kívánja, hogy mindnyájan érjenek és töltsenek boldog új esztendő, jó életet és állandó örömet a családban, a társadalomban, az egyházban és az államban!

Brassai siremlék. A nagyhirű tudós Dr. Brassai Sámuel sirjának emlékkel megjelölésére alakult bizottság Kolozsvárt decz. 17-én gyűlést tartott Dr. Farkas Lajos egyet. tanár elnöke alatt. Jelen voltak: Albach Géza, Ferencz József, Fazakas József, Dr. Farkas Gyula, Dr. Eisler Mátyás, Dr. Márki Sándor, Merza Lajos, Pákey Lajos, Dr. Szentkirályi Ákos, Vass Domokos. A bizottság eddigi működéséről Boros György b. titkár tett jelentést. A gyűjtő bizottság az ország különböző részeiből alakult meg összesen 88 taggal. A gyűjtőíveket a mult nyár folyamán küldötték szét egyelőre csak a hirdapoknak és a bizottsági tagoknak. A bizottság Erzsébet királyné Ő Felsege halála következtében beszüntetett minden actiót és azt most szándékozik tovább folytatni. Merza Lajos pénztárnok jelentése szerint csak egy pár gyűjtő ív érkezett vissza 135 frt gyűjtéssel. Ezt a bizottság teljesen indokoltnak látja az Erzsébeth királyné emlékre rendezett gyűjtésekkel. Külömben is az ívek visszaküldése későbbre volt jelezve. Az intéző bizottság javaslatára meghosszabbított a gyűjtő-ívek beküldési ideje 1899. évi ápril 1-ig. A bizottság teljes jó reménységgel néz a siker elébe, olyan biztató nyilatkozatokat kapott számos előkelő férfitől és nőtől, a kik közül megemlítjük Dr. Gyulai Pál, Dr. Concha Győző, Hermann Ottó, Hegedüs Sándor, Bartha Miklós, Gróf Eszterházy Kálmán, Sretvizer Lajos, Dr. Bedő Albert, Hubay Jenő nevét Budapestről; Cserey Jánosné Imecsfalváról, Sándor Mózes, Réthi Lajos tanfelügyelők, Gróf Kuun Géza, Bod Déter, Dr. Betegh Miklós, Dr. Masznyik Endre, Dr. Szlávik

Mátyás és még számosan készséggel ajánlkoztak a szép czél megvalósítására. *Pákey* Lajos főmérnök bemutatta az intéző bizottság által már a mult évben elfogadott remek tervet, mely áll egy ókori görög templomból, melynek közepén Dr Brassai kitünően sikerült mellszobra foglal helyet. A bizottság minden tagja örömmel gratulált a remek tervhez, melyre Pákeit a Brassai iránti személyes vonzalom is inspirálta. *Ferencz* József unitárius püspök azzal az örvendetes hírrel lepte meg a bizottságot, hogy az unitárius egyház közpénztára 500 frtot szavazott meg a siremlékre Végül még Vass Domokos jegyző tett jelentést az ügyforgalomról. A Brassai siremlékre begyűlt adakozásokról lapunk is koronként meg fog emlékezni. A bizottság közelebről a közép és felsőbb tanintézeteket fogja megtalálni a siremlék érdekében. Egy nagyszabásu Concert is fog rendeztetni.

— **Polgárdii egyházközségünkhöz** tartozó Vilonyai fiók-egyházközségünk Keresztes Pál, veszprémi lakós, buzgó hitrokonunk áldozatkészségéből a községben egy igen alkalmas helyen, egy épületes telket vásárolván meg, ez épületet a nyár folytán ugyancsak nevezett hitrokonunk áldozatkészségével csinos templommá alakította át, az épülethől kiemelkedőleg czinktedelő toronnyal látta el, mely folyó évi október 9-én számos veszprémi, polgárdi és vilónyai intelligens közönség és hallgatoság jelenlétében ünnepélyesen föl is szenteltetett. Jelen volt a felszentelési ünnepélyen Keresztes Pál áldozatkész hitrokonunk is, kinek köszönheti vilónyai fiók-egyházközségünk, hogy immár nem folyton zaklatva, hanem saját templomában háborítatlanul imádkozhatja az egy élő igaz Istent. De köszönettel tartozunk mi is a nagy lelkü jóltevőnek, hogy unitárius szent válásunk dicsőségét tul a Dunán is egy kis templommal megjelölte. — Ez idő szerint ez ott az első unitárius templom. Valóban, nem tudunk szavakat találni lelki örömünk kifejezésére Legyen Istentől megáldva a nemes jóltevő. És legyen Istennek szent áldása az Ó tisztelőtére szentelt emez uj hajlékon!

— **Polgárdii s. lelkész,** Pálfi Ferencz a Dunántul időzése alatt oly sok jelét adta lelkes buzgóságának és tappintatos eljárásának, hogy a fennebbi hírrel kapcsolatban meg kell emlékeznünk róla, mint Dunán tul ez időszerinti lelkes papjáról. Nemcsak lelkes ifju, hanem körültekintő lelki pásztor is.

— **A szétszort hívek gondozása.** Miután a lelkészsegélyről (congrua) szóló 1898 évi törvény azokra a hívekre is gondot fordít, a kik az anya és leányegyházaktól távol laknak, lapunkban ezután rendszeres rovatot vezetünk az ilyenek között észlelt mozgalmakról. Ime egy másik érdekes jelenség.

— **Mózes Mihály** abrudbányai lelkésznek, ki a marosmenti hívek összegyűjtésén régóta fáradozik, többekkel levelezést folytat, sikerült Tövisre egy szép gyülekezetet vonni össze. Incefi Albert tövisi gyógyszerész ur hivta meg buzgó lelkészünket az első szölgálatra. Az ev. ref. lelkész készséggel ajánlotta föl templomukat. A lelkész urat nov. 30-án az államvasutnál várták és ünnepélyesen fogadták: Pap László áll főnök, Pap Loránd és Incefi Albert. Estve Dr. Boér Jenőné Pap Eszter urhölgnél nagy társaság volt együtt, melyben a r kath. és ev. ref. lelkészek is részt vettek. Decz. 1-ső napján tartatott istentisztelet, melyen ev. ref. vallásnak is többen vettek részt. Lelkésziünk I Sám. 6. 13 v. alapján tartott beszédében a különböző vallások tulajdonságait és azok közös alapját fejtegette és kimutatta az Isten, vallás és a hazaszeretet közös törvényeit,

Ürvacsora osztás is volt. Istentisztelet után Farnos Elekne Papp Agnes urhölgy adott fényes ebédet. Pünköszt másod napján újból istentisztelet lesz, midőn szervezkedni fognak leány-egyházza.

Szentábrahádi Mihály mult százbeli unitárius püspök emléke iránti kegyeletnek a hittani intézet ifjusága 1866-ban egy lelkes elhatározással igen szép jelét adta volt. A néhai nagy püspök sirkövét fölsímerték a többi elhagyott és utnak is indított sirkő között. Lelkesülten elhatározták, hogy a követ kiemeltetik, betűit megújittatják. „A legnagyobb unitárius iránti kegyelet megható szavakban nyilatkozott, az az iránti kegyelet, ki akkor volt unitárius, mikor unitáriusnak lenni szígyen vala, mikor az unitáriussággal, kivált magas állásu egyénre nézve üldöztetés és halálos törbe ejtés volt összekötve.“ A mostani ifjak a néhai nagy püspök emlékét egy nyilvános ünnepélyen kívánják megújítani márcz. 31-én a nagy püspök halála évfordulóján. Az ifjuságot jó érzeke és helyes itélete soha sem hagyta el. Ne is hagyja! Az ifju tudjon lelkesülni minden szépért és nemes eszméért.

— **Az iszlói egyház** kántor-tanítói állást rendszeresített. Itt kántor nem volt soha, de most a hívek nem csekély áldozatával (250 frt) és az E. K. Tanács 400 frt segélykölcsonével tanítói lak és iskolának szükséges házas telket vásárolt. A kántor-tanítónak fizetésül adja a kepe $\frac{1}{3}$ -át és egy kevés birtokot. Kántor tanítónak Simó Benedek III éves tanító jelöltet a püspök ur kinevezte. November 6-án elfoglalta állását, s jelenleg működik. Jó sikert kívánunk!

— **Az ezeréves alapra tett kegyes adományok.** (Negyedik közlemény I. a. 3-kat 1898. 6. sz.) Derzsi Károly (2-szer) 12 frt 35 kr Deák Lajos 2 frt. Jóvá irt kamatban 46 frt. 05 kr. Kelemen Albert 5 frt. Mikó Imre és neje Biderman Berta 10 frt Ürmösi Tivadarné 1 irt József Lajos 1 frt. Tana Sámuel 1 frt. Pál Sándor 50 kr. Útő András 1 frt Kovács Albert 50 kr. Pálfi Miklós 50 kr. Nagy Dénes 1 frt Szentiványi Zsigmond 1 frt. Özv. Útő Benjáminné 50 kr. Dr. Hankó Domokos 5 frt. Kelemen Árpád 2 frt. Dr. Gálffy Endre 3 frt Dr. Gálffy Endréné 1 frt. Gálffy Róza 1 frt. E közlemény tesz 95 frt 40 kr. Az előbbi három közleménnyel az alap együtt 2006 frt 90 kr. Annaira tehát mégis eljutottunk, hogy van kétezer frtot tevő ezredéves alapítványunk is. És ez vallásközönségünk alig 2—300 tagjának kegyes adománya, a kiknek nem mulaszthatom el ismételten köszönetemet nyilvánítani, hogy felhívásomat figyelmökre méltatták s enyiben legalább megvalósítani segítettek azt a czélt, mely ez alapítvány megteremtésével lelkem előtt lebegett t. i. hogy nemzetünknek ezredéves évfordulója ne maradjon jeltelenül egyházunkban se. Mi lenne az eredmény, ha vallásközönségünk tagjai közül nemcsak 2—300-at, hanem legalább 2—3000-et megnyerhettem volna ez ügynek. De talán még nincs okom erről is lemondani. Ezen jó reménnyel várom és kérem a további adományokat. Vajha vallásközönségünk minden tagjának a nevét beirhatnám az aranykönyvbe. Kolozsvárt, 1898 december 24.

Ferencz József unitárius püspök.

— **Udvarhelykőr.** Decz. 8-án folyt le H-Szt-Pálon az udvarhelykőri jegyző választó rendkívüli közgyűlés. Ez a gyűlés valóban rendkívüli volt ugy előzményeiben, lefolyásában mint következményeiben. Ugyanis a nyári közgyűlés többsége Vári Albert kénosi papot választotta jegyzői székre méltónak, most pedig Pál Ferencz oklandi papot. Fazakas Lajos urnak a a közelebbi Fő-tanácsn tett indítványára feleletül indítvány nyujtatott be a kör tanítósa által az iránt, hogy mentessenek fel a tanítók a papi szolgálat teljesítése alól. A gyűlésen többen ez indítvány feletti napirendretérést óhajtották, mire azt az indítványt benyujtók vissza is vonták, abban a reményben, hogy ez ügyben a papi tekintélyt féltők minél előbb

a Fő-Tanácsban hasonló tüzes indítványt tesznek az énekvezér-tanítóknak a papi szolgálat alól szóló felmentését illetőleg, mert Fő-Tanácsunk nem lehet oly következetlen, hogy azoktól várjon ezután papi szolgálatot, kiktől a theologiai tudományoknak elsajátítását megtiltotta.

Dr. Borbély Sámuel tordai gyakorló orvost a vallás- és közokt. miniszter ő nm. abban a kitüntetésben részesítette, hogy külföldi tanulmányokra küldötte. Dr. Borbély tanulmányozta a prágai, drezdai, berlini, boroszlói, hallei és lipcei egyetemek sebészklínikáit Tanulmányában főfigyelmet a vese sebészetre fordított. Dr. Borbély a mult hóban érkezett vissza utjáról. Üdvözljük és kívánjuk, hogy szerzett ismereteit hasznosítsa a szenvedő emberiség javára.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Éljünk együtt egy-egy rövid pillanatig. Nemcsak, érezzünk együtt, gondolkozzunk együtt, mert az együtt érzes boldogít, az együtt gondolkozás növeli lelki bátorságunkat. A gondolkozó lelkeknek nagyon sok módjuk van a találkozásra. Összegyűlnek a szószerék körül a templomban, az asztal körül a gyűlés és iskola-teremben, a családban. Ugy az egyik mint a másik helyen a lelki pásztor viszi a főszerepet. Lelkipásztornak nem csak a föl-zentelt papot nézzük, hanem mind azokat a kik egy szép gondolatra tudják terelni a figyelmet. Ilyen lelkipásztornak tartjuk magunkat is a kiknek nevünk: Unitárius Közlöny. Most midőn szóló és író székünkre újból fölállotunk így szólunk: Kedves atyámfiai, ti mindnyájan a kik soraink között helyet foglaltok, ajándékozatok meg becses figyelmetekkel a beállott ujesztendőben is. Csak ti z krajczárba kerülne s minden ember szavát legalább ötször olvashatnók az Unitárius Közlönyben egy esztendő alatt. Kedves olvasó, ha van egy jó gondolatod vagy érzületed, ird rá egy 2 krajczáros levelező lapra s küld be hozzánk. 5 levelező lap is csak 10 krajczár. Éljünk együtt egy egy pillanatig!

Milyen érdekes lenne, ha az Unitárius Közlöny olvasói kik Magyarországon minden részében el vannak szóródva, mindnyájan gondolnának és tennének is valamit a Dávid Ferencz Egylet utján hitrokonaiik érdekében. Kedves olvasó gondoljon valami üdvöst és tegye meg.

A Dávid Ferencz Egylet választmánya az új egyleti évben minden irányban lelkes munkássághoz fogott. Az egyleti Naptár kérdésében az irodalmi szakosztály tanácskozott és abban a reményben, hogy a fiók-egyletek lelkes támogatásával fog találkozni, a naptár kiadást tervbe vette. Mielőtt érdemileg döntene a fiók-egyletek véleményét kéri be. Egyleti elnök Hajós János ur 20 korona pályadíjára a pályázatot az Unit. Közlöny mai számában adjuk és fölhevük rá, valamint Iszlai pályanyertes művére a figyelmet. Az egylet előhaladása érdekében számos igen fontos ügyben a választmány levelet intézett a fiók-egyletek t elnökeihez. Reméljük, hogy lelkes visszhangra fog találni.

Egyleti elnök Hajós János urnál névnapja alkalmából a DFE. választmánya tagjai megjelentek és üdvözölték. A választmány érzelmeit a titkár tolmácsolta, hangsúlyozván, hogy a DFE. tagjait ez az alkalom jubiláris érzelmekre is hangolja, miután az elnök ur 80-ik évébe lépett. Az egylet első elnöke Dr. Brassai 84 éves volt, midőn elnökké választatott s 13 évig vezette az egyletet. Ezt a választmány biztató példának tekinti s úgy is tapasztalja, hogy Hajós János urban Brassainak méltó utódját találta meg úgy a buzgóságban, mint az áldozatkészségben és munkásságban. Az elnök ur szép beszédben választott és ígérte, hogy az egylet nemes céljaiért erejéhez képest meg teend mindent.

Kelemen Albert és Ürmösi Kálmán: A vallástanítás reformja	20 „
Dr. Hegedüs István: A halhatatlanság kérdése a classicus irodalomban	10 „
Köváry László: A keresztény vallás	6 „
Ajtái János: Híveink vallás-erkölcsi élete s lelkészeink teendői	5 „
Boros György: Egy az Isten	5 „
Simó János: Híveink lelki gondozása	10 „
Grátz Mór: Külföldi hangok az unitáriuokról	10 „
Ürmösi Kálmán: Az egyházak szellemi élete. — Mit várhatunk a kepe megváltástól?	10 „
Boros György: Channing mint apostol	5 „
Györfi Ferencz: Szépészeti kívánalmak az egyházban	5 „

A 17 felolvasás 1 frt 50 kr. helyett postán küldve *csak 1 frt 15 kr.*, helyben 1 frt.

„Unitárius Közlöny“, havi lap a vallás-erkölcsi élet előmozdítására. Szerk. Boros György. Megjelent tizenegy évfolyam.

Egész évre 1 frt 20 kr.

„Fiatalság Barátja“, időszaki ifjusági lap. Megjelent: hat szám. Egy-egy szám ára 10 kr.

Mindenik kiadvány megrendelhető Boros György egyleti titkárnál Kolozsvárt, rózsá-utca 2. sz.

Édes otthon. Gannet-Boros. Ára 50 kr.

Jó gyermek könyve. Boros György. Ára 20 kr.

Szivemet hozzád emelem. Imádságos könyv nők számára.

Irta Boros György. Vászónkötés 1 frt 20 kr. Bőrökötés 3 frt. Bársony 5 frt, börmunka 7 frt.

E könyvről a lapok nagy elismeréssel nyilatkoznak. A Prot. E és I. lap többek között így ír: „Irodalmi szempontból kiváló termék. Szépen van írva, választékos s mégis vonzó nyelven . . . Az írás modorát követi, melyet nyelvében szépen alkalmaz Zamos, kenetes, szívet melegítő . . . Csinos alak, szép nyomás. Szerzőjének tisztelttel gratulálunk szép munkájához “

TARTALOM: Felhívás előfizetésre. Boros György. 1. lap. — XII. czikk az unitarismusról. 2. l. — Az unitárius vallás törvényesítése. Ferencz József. 3. l. — Az új esztendő. B Gy 8. l. — Tanítás. (Költemény) Tarcfalvi Albert. 9. l. — Az ének hatása az istentiszteletre. Iszlai Márton 11. l. — Elmélkedés sorsunkról Fazakas Lajos. 18. l. — Unitárius irodalom és a Dávid Ferencz Egylet. Dézsi Mihály. 20. l. — Nők világa: Ima. (Költemény.) E. Mikes Róza. 22. l. Az öreg asszony bibliája Boros György. 23. l. — A nők szerepe. 25. l. Irodalom. 25. l. Pályázat. 26. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 27. l. — Egyleti élet és munkásság 30. l. — A Dávid Ferencz Egylet kiadványai. 31. l.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.